

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Антонюк Валерій Андрійович

УДК 821.111-31.09:355.01]”20/...”(043.3)

**Репрезентація війни в трьох англомовних романах початку ХХІ
століття**

035- Філологія
035.04 Германські мови та
літератури (переклад включно) - англійська

Автореферат
кваліфікаційної роботи на здобуття
ступеня магістра філології

Миколаїв – 2021

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі англійської філології Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Старшова Оксана Олександрівна,
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Захист відбудеться “22” лютого 2021 р. о “9” годині на засіданні атестаційної комісії Чорноморського національного університету імені Петра Могили (54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10).

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

ВСТУП

Історія людства нерозривно пов'язана з війнами. Можна навіть сказати, що історія людства – це багато в чому історія воєн, що були не просто «супутниками» людського суспільства, а й ставали частиною людського життя. Крім того, незважаючи на те, що війна несе смерть, вона також пробуджує в людині шалене бажання жити. Можливість аналізувати наслідки війни призводить до переосмислення, збереження і підтримання таких універсальних цінностей, як: життя, мир, діти та ін.

Друга світова війна стала для нас частиною історії. Про неї писали учасники та очевидці трагічних подій різних років. Проте і зараз ця тема продовжує хвилювати письменників вже третього післявоєнного покоління, чий досвід з війною не пов'язаний. На початку XXI століття з'являється велика кількість творів, присвячених переосмисленню Другої світової: «Спокута» Ієна Мак'юена, «Крадійка книжок» Маркуса Зузака, «Все те незриме світло» Ентоні Дорра, «Темна кімната» Рейчел Сейфферт, «Вузька стежка на далеку Північ» Річарда Фленегана, «Соловей» Крістін Ганни, «Паризький архітектор» Чарльза Белфора, «Загратовані небеса» Крістіни Л'юненс, «Хлопчик у смугастій піжамі» Джона Бойна та ін. Звідси виникає питання про причини популярності тематики цієї війни серед письменників та читачів нашого досить благополучного покоління, що саме привертає увагу, які джерела використовуються та яким чином інтерпретуються історичні події, яким є тип героя і особливості художніх засобів для створення такого типу історичного роману – роману про війну.

Поширеними засобами відображення війни в романах є використання авторського стилю, символіки, вибір персонажів та тематика творів. В дослідженні представлено представників трьох країн, які по-різному бачать війну: Маркус Зузак створює в своєму романі власний світ, Ієн Мак'юен використовує натуралістичні описи та звертається до творчості «втраченого

покоління», а Ентоні Дорр намагається зберегти локацію, місце, де відбувається основна дія роману. Репрезентація війни в таких англомовних романах, як «Крадійка книжок» (*The Book Thief*, 2005) Маркуса Зузака, «Спокута» (*Atonement*, 2001) Ієна Мак'юена та «Все те незриме світло» (*All The Light We Cannot See*, 2014) Ентоні Дорра, написаних на початку ХХІ століття, не була предметом окремого вивчення.

Актуальним питанням у літературних дослідженнях сьогодні є репрезентація війни в художніх творах. Це пов'язано з тим, що сучасні романи про війну набувають все більшої популярності, що зумовлено значним часовим проміжком між подіями Другої світової війни та написанням романів. Внаслідок цього, увага часто зосереджена на використанні засобів репрезентації війни, оскільки письменники не мають власного пережитого досвіду війни та послуговуються іншими джерелами для написання своїх творів, відповідно, маючи можливість виразити війну (показати її наслідки для людини і суспільства, попередити про загрози) різними засобами: стилем, мовою, композицією.

Мета дослідження – виявити художні моделі репрезентації війни в трьох англомовних романах початку ХХІ століття.

Завдання:

- проаналізувати особливості літератури про війну, жанрову специфіку, стилістику;
- спробувати пояснити причини популярності романів про війну в літературі останніх десятиліть;
- з'ясувати контексти написання романів про війну у творчості досліджуваних письменників;
- виявити засоби репрезентації війни на різних поетикальних рівнях в трьох англомовних романах початку ХХІ століття.

Під час дослідження були використані такі **методи**: описово-аналітичний (для висвітлення особливостей національної літератури про війну); інтерпретаційний (для визначення особливостей репрезентації війни в

трьох досліджуваних романах), частково біографічний, наратологічний, метод нового історизму.

Об'єкт дослідження – три романи англомовних письменників:

- «Крадійка книжок» (*The Book Thief*, 2005) Маркуса Зузака;
- «Спокута» (*Atonement*, 2001) Ієна Мак'юена;
- «Все те незриме світло» (*All The Light We Cannot See*, 2014) Ентоні Дорра.

Предмет дослідження – способи репрезентації війни в англомовних романах початку ХХІ століття.

Наукова новизна полягає у тому, що в роботі було вперше досліджено способи репрезентації війни саме в цих трьох романах початку ХХІ століття, а також виявлено засоби репрезентації війни на різних поетикальних рівнях.

Практична цінність роботи полягає у тому, що її результати можуть бути використані при викладанні таких дисциплін, як літературознавство, історія літератури, спецкурси з літератури.

Апробація дослідження. Основні положення дослідження були представлені на ХХІІІ Всеукраїнській науково-практичній конференції «Могилянські читання».

Публікації. Деякі результати дослідження висвітлені у статті “Representation of War in Ian McEwan’s Novel Atonement” надрукованій у молодіжному науковому журналі «Студентські наукові студії», випуск 39 (83), 2020.

Структура та обсяг роботи:

Робота складається зі вступу, теоретичного та практичного розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 91 сторінку. З них 83 сторінки основного тексту

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У **Вступі** подано загальну характеристику досліджуваної теми, обґрунтовано актуальність кваліфікаційної роботи, сформувано мету, завдання досліджень, визначено об'єкт, предмет та матеріал дослідження,

вказана наукова новизна та практична цінність роботи, подано інформацію про структуру та обсяг роботи.

Перший розділ дослідження **«Репрезентація війни в трьох англомовних романах початку ХХІ століття»** складається з трьох підрозділів. *У підрозділі 1.1 «Друга світова війна та література: жанри, теми, образи, проблематика, ідея, мета»* узагальнено поняття війни про літературу. Виокремлено головні теми, проблематику, ідейну спрямованість, мету, а також риси літератури про війну в таких країнах-учасницях як Австралія, Америка, Великобританія, Німеччина та Радянський союз. Серед основних тем та проблем, до яких звертається література про війну: людина та війна, кохання, життя та смерть, дружба, зрада, війна та мир, справедливість, добро і зло, гуманність та насилля.

У підрозділі 1.2 «Романи про війну у творчості письменників: М. Зузак, І. Мак'юен, Е. Дорр» проаналізовано головні теми, до яких звертаються письменники у своїй творчості. Встановлено, що Ієн Мак'юен звертається до тем дитинства, юності, долі та сімейних відносин, а також структури шлюбу; Маркус Зузак розповідає історії людей, які переживають скрутні часи та борються з важкими життєвими обставинами і власними демонами, щоб поліпшити самих себе і своє життя, також Зузак звертається до теми боротьби, яка в його романах набуває метафоричного значення, тобто внутрішня боротьба; Ентоні Дорр в своїх творах піднімає такі теми як наука, зумовленість, природа сім'ї, перетин людського і природного світів. Було зазначено, що романи про війну є першими в творчості письменників.

У підрозділі 1.3 «Романи про війну і контексти їх створення» досліджено джерела написання романів. Зазначено, що досліджувані письменники мають значний часовий проміжок між написанням творів та подіями Другої світової війни, то, відповідно, джерела написання романів відрізнятимуться. Троє досліджуваних письменників: Ієн Мак'юен, Маркус Зузак та Ентоні Дорр не мали власного воєнного досвіду. У них були розповіді про війну, або ж письменники проводили багато часу в музеях,

досліджуючи документи та архіви, які стали основою для написання їх творів. Зазначено, що у письменників Маркуса Зузака та Ієна Мак'юена присутній особистий наратив: роман *The Book Thief* Маркуса Зузака спирається на його досвід як сина німецьких і австрійських емігрантів, біженців з післявоєнної Європи, які в дитинстві були свідками бомбардувань союзників і єврейського ув'язнення. В романі *Atonement* джерелом натхнення вважаються численні розповіді батька Ієна Мак'юена, який перебував серед британських солдатів під час евакуації з Дюнкерку. Роман Ентоні Дорра *All The Light We Cannot See* не містить в собі особистого наративу, письменник ніби бере на себе відповідальність за бомбардування міста Сен-Мало бомбардувальниками своєї країни, і вводить це у власну історію.

Другий розділ дослідження **«Репрезентація війни в трьох англомовних романах початку XXI століття»** складається з трьох підрозділів. **У підрозділі 2.1 «Наративна модель та візуальна образність в романі Маркуса Зузака «Крадійка книжок»»** описано та проаналізовано засоби репрезентації війни в романі. Визначено, що бачення Другої світової війни переосмислюється, відкидаються бойові дії, та звертається увага на вплив війни на людські долі. Письменник репрезентує війну через композиційний аспект, використовуючи незвичний наративний підхід, тому що оповідачем є Смерть. Роман зосереджується на житті звичайних людей та громади під час війни загалом. Місцем дії є те ж містечко Молькінг – Зузак не зображає батальні сцени в романі, зосереджуючись лише на обмеженому просторі; маленькі історії важать більше та розкривають особисті трагедії на фоні трагедії загальнолюдської. В романі розкривається тема впливу ідеології на жителів містечка. Важливу роль відіграє також колористична символіка, яка допомагає у сприйнятті сюжету та розумінні стану війни.

У підрозділі 2.2 «Натуралізм, інтертекстуальність, ненадійний наратор в романі Ієна Мак'юена «Спокута»» описано та проаналізовано засоби репрезентації війни в романі. Ієн Мак'юен використовує такий постмодерністський прийом як введення «ненадійного наратора» та

використання рамкової композиції. Війна в романі представлена натуралістичними описами, стилем, подібним до стилю «втраченого покоління» та посиланням на їхню ж творчість.

У підрозділі 2.3 «Фрагментована оповідь і аудіальна образність роману Ентоні Дорра «Все те незримо світло»» описано та проаналізовано засоби репрезентації війни в романі. Ентоні Дорр зображає війну без так званої «шокової терапії», натуралістичних описів вбивств, але й не романтизуючи воєнні дії, та не показуючи війну, як кровопролитне явище, що зламало мільйони доль по всьому світу. Навпаки, письменник відходить від зображення бойових операцій – в центрі книги є тільки «маленькі» люди, та їхні маленькі історії, що в кінці роману сплітаються воедино. Крім того, Дорр вводить в роман пригодницький елемент: таємницю коштовного діаманту «Море полум'я» та полювання за ним, що створює окрему інтригу для читача. Що стосується композиції, дві «гілки» сюжету поєднуються в одну наприкінці роману (т.зв. *two-plot novel*), оповідь ведеться від третьої особи з точками зору двох головних героїв.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі визначено особливості репрезентації війни в трьох англomовних романах. Було з'ясовано, що багатьом творам про війну притаманні однакові риси. Література про війну висвітлює такі теми та проблеми:

- людина та війна;
- кохання;
- життя та смерть;
- дружба;
- зрада;
- війна та мир;
- справедливість;

- добро і зло;
- гуманність та насилля.

Під час дослідження було встановлено, що через відсутність власного воєнного досвіду письменники мають інші джерела написання творів: ознайомлення з музейними архівами, листами або історичними документами. Це дає їм можливість інакше інтерпретувати та представити війну в своїх роботах. У двох досліджуваних письменників: Маркуса Зузака та Ієна Мак'юена, присутній особистий наратив – розповіді батьків, учасників або безпосередніх свідків Другої світової війни.

В ході дослідження з'ясовано, що сучасні романи про війну набувають популярності з декількох причин:

- відсутність ідеологічного компоненту(в романах відсутнє ідеологічне нашарування, що висвітлювало б одностороннє ставлення до описуваних подій);
- письменники застосовують різні точки зору, вводять нові елементи нарації;
- прописуються нові системи персонажів, що зацікавлюють читача;
- серед персонажів – діти, що є образом страждаючої невинності;
- вплив війни на цивільне населення;
- вплив тодішньої ідеології на звичайну людину, вивчення засобів формування масової свідомості, серед яких радіо, масові акції (спалювання книжок) тощо;
- війна згубна для будь-якої нації(для тих, на кого нападають та тих, хто нападає, тобто війна завжди згубна для звичайної людини);
- з'являється все більше тем Голокосту;
- усвідомлення загрози безпеці людства (особливо після катастрофи 9/11), адже ця подія поставила під сумнів стабільність світу та непорушність миру. Виникає потреба продемонструвати наслідки війни.

З'ясовано, що роман про війну: по-перше, звертається до долі маленької людини, дослідження ступеня її залучення і висновку, що у війні немає переможців, страждають усі, навіть смерть. По-друге, роман про війну у абсолютно різних формах попереджає про небезпеку нацизму. Це означає, можливо, що неонацистські настрої у сучасному суспільстві зростають, цим і обумовлена необхідність аналізу. По-третє, фанатизм у будь-яких проявах є абсурдним і згубним.

Всі троє письменників відображають війну через композиційний аспект: Маркус Зузак використовує незвичний наративний підхід, тому що оповідачем є Смерть, що є доцільним в романі про війну; Ієн Мак'юен використовує постмодерністський прийом – введення «ненадійного наратора» та використання рамкової композиції, через що роман перестає бути історичним; при описі війни автор вдається до натуралізму та звертається до літератури «втраченого покоління»; Ентоні Дорр презентує роман з двома сюжетами (*two-plot novel*) для більшої концентрації на відображенні двох головних персонажів, та використовує постійні стрибки в часі.

В усіх трьох романах дія відбувається в обмеженому часопросторі, що дає змогу сконцентруватися на конкретному місці описуваних подій. Бачення Другої світової війни переосмислюється, відкидаються бойові дії, звертається увага на вплив війни на людські долі. Війна формує життя персонажів і визначає їх вибір. Романи зосереджуються на житті звичайних людей та житті громади під час війни загалом. Загальна історія неважлива в композиції – маленькі історії важать більше та розкривають особисті трагедії на фоні трагедії загальнолюдської. Життя головних героїв важливі, але не в загальній історії війни, і саме це робить сюжет більш вагомим в досліджуваних романах.

У романах Маркуса Зузака та Ентоні Дорра важливою темою є вплив пропаганди на звичайних людей, та в особливості дітей. Ці твори розкривають тему згубного впливу ідеології на людей. Пропаганда – один з

ключових інструментів впливу в нацистській Німеччині, яким легше маніпулювати людьми. В романі така пропаганда відображена Гітлер'югендом, вступом до НСДРП, та промовами Гітлера й Геббельса.

Важливу роль відіграє колористична символіка у романі Маркуса Зузака, та ідея «способів бачення» у Ентоні Дорра, які допомагають у сприйнятті сюжету та розумінні стану війни; натуралістичні описи у Ієна Мак'юена створюють повноту картини війни та слугують нагадуванням про те, що жодна війна не обходиться без жертв. Серед досліджуваних письменників лише Мак'юен звертається до стилю «втраченого покоління»: використовує короткі речення Гемінгвея, натуралістичні описи Ремарка, та посилається до їх же творчості, звертаючись до оповідання Гемінгвея *The Old Man at the Bridge*. Роман перестає бути історичним після того, як його головна героїня використовує написання власної альтернативної історії для спокутування своїх помилок.

Таким чином, можна зробити висновок, що репрезентація війни в сучасній літературі залежить від авторського стилю, мови, хронотопу, системи персонажів, символів. Письменники мають значний часовий проміжок між подіями війни та написанням романів, що дає їм змогу вводити нові образи та часопростори, щоб інтерпретувати війну. Завдяки розширенню матеріалу для подальших досліджень цікаво привертати інші твори, щоб зрозуміти специфіку репрезентації війни в них.

АНОТАЦІЯ

Антонюк В.А. Репрезентація війни в трьох англомовних романах початку ХХІ століття. – На правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня магістра філології за спеціальністю 035-Філологія 035.04 Германські мови та літератури (переклад включно) - англійська. – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2021.

У кваліфікаційній роботі визначено особливості репрезентації війни в трьох англомовних романах. У першому розділі було проаналізовано

особливості літератури про війну та виокремлено їх рис. Визначено головні теми у творчості досліджуваних письменників та з'ясовано контексти написання романів про війну.

У другому розділі було виявлено та проаналізовано засоби репрезентації війни в трьох англomовних романах початку ХХІ століття. Для дослідження було обрано три романи сучасних англomовних письменників. Романи об'єднано спільною темою – війна. Під час аналізу з'ясовано, що всі три романи зосереджуються на історіях окремих людей на фоні значних історичних подій. Через відсутність власного воєнного досвіду письменники мають перевагу у репрезентації подій різними засобами: мовою, стилем, композиційною структурою.

В ході дослідження з'ясовано, що сучасні романи про війну набувають популярності з декількох причин: відсутність ідеологічного компоненту(в романах відсутнє ідеологічне нашарування, що висвітлювало б одностороннє ставлення до описуваних подій); письменники застосовують різні точки зору, вводять нові елементи нарації; прописуються нові системи персонажів, що зацікавлюють читача; серед персонажів – діти, що є образом страждаючої невинності; вплив війни на цивільне населення; вплив тодішньої ідеології на звичайну людину; війна згубна для будь-якої нації(для тих, на кого нападають та тих, хто нападає, тобто війна завжди згубна для звичайної людини); з'являється все більше тем Голокосту. Було також встановлено, що романи про війну: по-перше, звертаються до долі маленької людини, дослідження ступеня її залученості і висновку, що у війні немає переможців, та страждають усі, навіть смерть. По-друге, роман про війну у абсолютно різних формах попереджає про небезпеку нацизму.

Ключові слова: війна та література, американська література, австралійська література, британська література, жанр воєнного роману.

SUMMARY

Antoniuk Valerii. Representation of War in Three English Novels Early in the 21st Century. – Manuscript.

The thesis for the Master's Degree in Philology, specialty 035 – Philology 035.04 – Germanic languages and literature (translation included) - English. – Petro Mohyla Black Sea National University. – Mykolaiv, 2021.

The research paper is the systematic study of war representation in three English novels early in the 21st century. Having analysed three English novels, the means and aspects of war representation have been identified in this research paper.

The features of war literature were analyzed and their features were highlighted. The subject of the study is three novels by English-speaking writers: *The Book Thief* (2005) by Markus Zusak, *Atonement* (2001) by Ian McEwan and *All The Light We Cannot See* (2014) by Anthony Doerr. The research of the given subject has led to the conclusion that due to the lack of their own military experience, writers have other sources of writing works: familiarization with museum archives, letters or historical documents. It gives them the opportunity to interpret and present war differently in their works by various means: language, style, and compositional structure.

It has been investigated that modern novels about war are gaining popularity for several reasons: the lack of an ideological component (there is no ideological layer in novels that would highlight a one-sided attitude to the described events); writers apply different points of view, introduce new elements of narration; prescribe new systems of characters that can interest the reader; children are among the characters, which is the symbol of suffering innocence; the influence of war on the civilian population; the influence of the ideology on an ordinary person; war is disastrous for any nation (for those who are attacked and those who are under attack, war is always disastrous for the average person); more and more Holocaust themes are emerging.

It has been also established that that novels about war appeal to the fate of a specific person, the study of the degree of his involvement and the conclusion that there are no winners in war, and everyone suffers, even death. Secondly, the novel about the war in completely different forms warns about the danger of Nazism.

Key words: war and literature, American literature, Australian literature, British literature, War novel genre.